

HANDEL OCH HANDELSBODAR

Innehållsförteckning

Bakgrunden till 1800-talets handelsbodan.....	2
De första handelsbodarna.....	5
Stationssamhällellens handel.....	8
- Flöby.....	9
- Stenstorp.....	14
Handelsboden.....	20
Litteratur och källor.....	27

Häftet "Handel och Handelsbodan" behandlar handelns utveckling i Falköping och på Falbygden, under 1800-talet fram till 1900-talets början, med betoning på landsbygdenllens handelsbodan.

Häftet togs fram 1988 av Falbygdens museum i samråd med skolförvaltningen, med bidrag från länskolnämnden inom projektet "Kultur i skola". Det ingick då i ett studiematerial för åk 8.

Omslagsbild: Öhmans lanthandel, Aspenäs, Flöby.

Foto: Falbygdens museums bildarkiv, Skara Länsmuseumllens bildarkiv.

Text och utformning: Elisabet Eriksson, 1988.

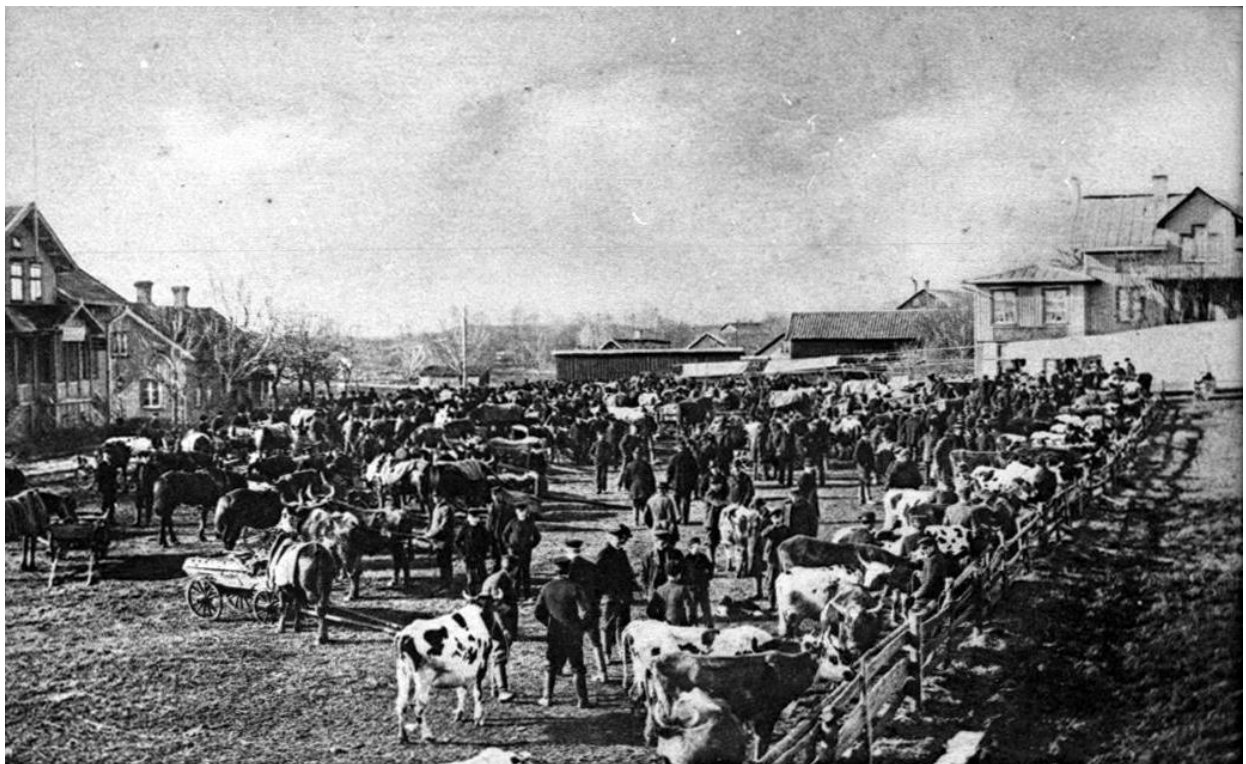
Överföring till digitalt format och redigering: Cecilia Jensen, 2020.

Bakgrunden till 1800-talets handelsbodar

Under mitten av 1800-talet sker en rad viktiga förändringar i samhället som gör att handeln förändras både för stadens innevånare och framförallt för landsbygdens befolkning. Sedan medeltiden var i princip all handel förlagd till städerna genom en rad lagar och förordningar. Bönderna hade rätt att sälja sina egna produkter och göra inköp för egen räkning, detta skedde förutom i städerna även på speciella marknadsplatser. Men någon yrkesmässig handel förekom inte förrän en ny handelsordning trädde i kraft 1846.

Det fanns dock ett undantag. Sedan 1600-talet hade "knallarna", gårdfarihandlare från Sjuhäradsbygden, haft rätt att vandra kring i bygderna och försälja diverse varor direkt till kunderna.

Anledningen till att man från centralt håll i landet ville ha kontroll över alla näringar, handel, hantverk e.t.c. var att man på så sätt kunde få in pengar till statskassan. Fram till 1810 betalade man en särskild avgift, "den lilla tullen" för de varor som infördes i städerna för att säljas. Detsamma gällde även för vissa marknadsplatser.

Marknadsdag i Stenstorp 1902. Längst till höger ses fastigheten Jonsberg där August Bergström hade sin diversehandel.

För bönderna blev det många gånger långa och besvärliga resor för att dels kunna avyttra sina egna produkter och dels skaffa de varor man behövde. Vägarna var dåliga och man försökte därför att förlägga de flesta resorna till vinterhalvåret. Den då så viktiga spannmålshandeln innebar att man från våra trakter reste till bl.a. Göteborg för att få ett bra pris på sin säd.

Vägsyn 1919. I Bonnegårdens skjuts ses länsman Dalstrand tillsammans med A. Andersson från Bonnegården. Övriga personer är E. Johansson och T. Andersson.

I och med 1846 års lag blev det tillåtet att öppna handelsbodarna utanför städerna men det fick inte ske närmare än tre mil från stadsgränsen. Det är därför i dessa gränstrakter som man finner de första handelsbodarna. Det rådde dock ett stort missnöje med denna inskränkning och från och med 1864 slopades detta förbehåll och handeln blev fri. Vem som helst kunde nu ägna sig åt handel och att öppna handelsbod. Att även kvinnor tilläts ägna sig åt handel är ett uttryck för de liberala vindar som genomsyrade samhällsutvecklingen vid 1800-talets mitt.

Till att börja med skedde inga drastiska förändringar. Bönderna fortsatte att handla som tidigare, på marknaderna, i städerna och av de kringvandrande knallarna. Det skulle dröja till senare delen av 1800-talet innan lanthandeln fick någon större betydelse för landsbygdens befolkning. Under 1880-talet räknar man med att det fanns en handelsbod i stort sett varje socken.

I städerna blev handeln alltmer specialiserad under slutet av 1800-talet. Jämfört med idag gick dock inte specialiseringen så långt. I manufakturboden t.ex. fanns förutom kläder och tyger även skor, hattar och kanske t.o.m. prydnadssaker.

I och med industriutvecklingen under senare delen av 1800-talet ökade antalet produkter och varor. Handeln ökade både i staden och på landsbygden. Det var fint att ha köpta saker. I hushållen på landsbygden var det fortfarande de egenproducerade varorerna man huvudsakligen levde av även om det nu fanns möjlighet att t.ex. köpa en burk konserverade ärtor. Handelsbodens nya varor bidrog till att både hushållsarbetet och matvanorna förändrades.

Kooperativa, Stenstorps första konsumbutik i fastigheten Karlsberg. Stenstorps Kooperativa handelsförening grundades 1919. Under 1890-talet började kooperativa handelsföreningar att bildas. Tanken var att medlemmarna i föreningen skulle kunna handla billigare genom att varorna inköptes direkt till föreningen från tillverkarna utan några fördyrande mellanhänder. En nyhet var att varorna betalades kontant. Kreditsystemet var annars det vanliga betalningssättet vid den här tiden.

De första handelsbodarna

De första handelsbodarna öppnades av handelsintresserade bönder eller gårdfarihandlare som var trötta på det kringflackande livet och ville slå sig till ro på en plats. Handeln skedde då under mycket enkla förhållanden och ofta fick köket, kammaren eller någon bod tjäna som affärslokal. Dessa första handelsbodar i "hemmiljö" fick ofta karaktären av byteshandel.

Om en bonde hade överskott av någon vara t ex smör så kunde han gå till "handelsboden" och lämna smöret och få salt och socker istället. Handelsmannen kunde i sin tur sedan byta smöret mot salt och kryddor i staden för att sedan kunna "sälja" detta i sin bod. Pengar hade därför en underordnad betydelse.

Tidigare hade torpare och bönder som inte själva hade möjlighet att fara till staden ordnat med "skeckebu", d.v.s. bett någon som ändå reste till staden att göra de inköp man behövde.

Handelsboden i Högstena, troligen omkr 1900. I Högstena öppnade Gustav Johansson handelsbod 1872 i Bosgården.

Handelsboden vid Backors kvarn i Kleva, omkr 1900. Längst till höger står handelsmannen Gustav Th Olsson. Bredvid honom ses husets ägare Karl och Charlotta Särnblad. Dagen då fotot togs är två handelsresande på besök.

"Inga i Bonngår'n kallades en gumma som hade en liten butik i närheten av prästgården, där hon tillhandagick grannarna i byn med lite specerier och annat smått. Sorteringen var ej stor och åtgången ej heller. Det var ont om slantarna...."

"Kaffe och socker, mjöl och gryn, sill och salt, några kryddor, snus och tobak var väl de förnämsta varorna i Ingas butik. Som bytesvaror medförde en del kunder en smörklimp som betalades med högst 1 kr skålpundet eller ett tjog ägg till 70-80 öre" (Personminnen, 1890-talet, FT 1955)

Bogrens diversehandel, Gökhem, omkr 1890. Framför affären ses handelsmannen Johan Bogren och hans familj. Handelsboden startade redan 1873 och drevs av familjen Bogren i tre generationer fram till 1989. Då tog butiksmedarbetaren Rune Johansson över affären. Affären lades ner 2003. Skylten över dörren talar om att man även handlade med krut, DIVERSEHANDEL - KRUTFÖRSÄLJNING. Bogrens affär var enda stället som sålde krut i området mellan Herrljunga och Falköping.

J. Bogrens Garn-, Speceri-, Diverse & Kruthandel, Gökhem, omkr 1900. År 1896 skedde en tillbyggnad och affärslokalen flyttades över till de nya lokalerna. I byggnaden fanns även bostäder för handelsmannen och mjölnaren med familjer. Den intilliggande väderkvarnen ses till vänster på bilden. Under åren 1890-1965 fanns även Gökhemns poststation här.

Stationssamhällets handel

Järnvägen förenklade transporter och fick därmed betydelse för handelns utveckling. För den då så viktiga handeln med spannmål var det nu slut med de långa och besvärliga transporter med häst och vagn. Kring den nya järnvägsstationen kom det snart att utvecklas ett handelscentrum med handelsbodarna, hantverkare etc.

Bönderna fick lättare att avyttra sina produkter och därmed ökade penninghandeln. Detta bidrog till att lanthandeln kunde utvecklas och få ökad betydelse. Varusortimentet utökades och det blev möjligt för lanthandeln att konkurrera med stadens affärer även prismsågt.

I samband med att järnvägarna anlades i Skaraborgs län kommer de första egentliga handelsbodarna med egen butiklokal att etableras intill stationshusen. Antalet handlare i Skaraborgs län ökade under 1850- och 60-talen från 26 till 227.

Västra stambanan som går mellan Göteborg och Stockholm blev klar 1862 men sträckan Göteborg - Falköping öppnades för trafik redan 1858. Från Falköping började man 1861 bygga en förbindelse till Nässjö för att ansluta till den Södra stambanan. Sträckan Falköping -Vartofta blev klar ett år senare.

Stenstorps järnvägssamhälle. Kring stationen uppfördes de första magasins- och affärshusen i Stenstorp. I huset till vänster fanns vid sekelskiftet bl.a. Amelie Billqvists Vitvaruaffär. Affären upphörde före 1910 och bilden är tagen en tid därefter.

Floby

På platsen där Floby samhälle nu ligger fanns vid 1800-talets mitt ingen egentlig bebyggelse. När järnvägen anlades blev stationen förlagd i Sörby socken år 1858, men drygt 10 år senare flyttades stationen till sin nuvarande plats i Floby. Namnet Sörby fick vara kvar fram till 1912.

Kring stationen växte snart ett litet samhälle upp med gästgiveri, hantverkare och affärer. Tidigare hade marknaderna hållits i Ullene, "Ullamarten" men efter en tid flyttades marknaderna till stationssamhället.

Marknader hölls den sista fredagen i varje månad och höst och vår var det stora marknader som blev till riktiga folkfester. Det var framförallt djurmarknader men en rad andra varor fanns också till försäljning. Här såldes allt från bräckkorv och träskor till kor och hästar. Det kom även handlare från Falköping och andra närbelägna orter. Från Falköping kom t.ex. J. Sundberg med mössor och hattar, Medin med blecksaker och fru Nordstedt med karameller. Från Stenstorp kom Pettersson med kopparsaker.

"I stånden etablerade sig samma affärsmän marknad efter marknad. Där återfunno vi Ost-Anna och Osta-Greta med sina ostar. Det var tanter som kunde både tala och svara. Rosengren och hans fru med sina tyger. Detta par reste med egen häst och vagn med lagret nedpackat i en lång vagnhäck." (Harald Hulting 1977)

"På gården utanför gamla mejeriet (Möllerströms gård) såldes träskor, laggekärl, leksaker och prydnadssaker av trä. Det var Aron Kopp från Alingsås eller som han hette på marknaden Aron Pettersson som stod för den affären, en prydlig man i grå syrtut som visste hur varor skulle säljas." (Harald Hulting 1977)

Den fasta handeln i Floby ökade i rask takt, nya affärer öppnades och det var inte längre nödvändigt med stadsresorna. Allt man behövde fanns att köpa på nära håll. Ändå var det fint att åka på stadsresa och handla.

För att få en uppfattning om vilka handelsbodar det fanns i Floby vid sekelskiftet kan vi läsa följande i Skaraborgs adresskalender från 1903:

"Handlanden: F. L. Wallin, Aug. Oman, Carolina Aronsson, Alfr. Gustavsson, Brynolf Wilander alla å Sörby station, C. Lenander, Mariedal och A. Setterlöf, Heden."

Brynolf Wilanders manufaktur-, speceri- och diversehandel, Floby, efter tillbyggnaden i början av 1900-talet. Till vänster skymtar Johan Strömbergs handelsbod som eventuellt är den första affären vid Sörby station. Under 1870- 90-talen drev han en betydande handel med spannmål och lantmannaprodukter.

Carolina Aronssons affär, Floby, omkr 1915. Bilden är tagen en marknadsdag då personalen tillfälligt har utökats till 7 personer. Som tredje damen från vänster, i mörk klänning, ses fröken Aronsson själv.

Carolina Aronsson öppnade 1895 affär i Floby. Hon hade tidigare haft pappershandel i Herrljunga men utökade nu sortimentet med leksaker, prydnadssaker, manufakturvaror, hattar, galoscher m.m. Bland folket kallades affären ofta för "Frökens". Fröken Aronsson var en vänlig och mångkunnig dam som var allmänt respekterad. Hon bedrev t.ex. privatundervisning för ynglingar och flickor i Floby.

August Oman var vid sekelskiftet en driftig handelsman i Floby. Han drev affärsverksamhet på ibland flera platser samtidigt. I Källedal vid Sörby station handlade han med lantmannaprodukter och strax efter sekelskiftet övertog han lanthandeln Aspenäs vid vägskalet, som i folkmun kallades "Korsaspera" efter de stora asparna som växte där. Senare utökades affärsverksamheten med filial i Heden. I Aspenäs utökades även rörelsen med ett mejeri där man bl.a. tillverkade ost. Att man hade ett mejeri i direkt anslutning till handelsboden var vanligt vid den här tiden.

Lisa, Anna och Arvid Öman, före 1913. Bostaden var inrymd i samma byggnad som affärslokalen.

Ömans handelsbod, Aspenäs, Floby, 1916. I den låga tillbyggnaden till vänster fanns ett mejeri som också drevs av August Öman. På väggen skymtar en remskiva som tillsammans med en rem användes för att överföra kraft från ångmaskinen i ett uthus (skorstenen syns på bilden) till maskinerna i mejeriet. Byggnaden till vänster användes som lagerlokal och svinhus.

Ömans handelsbod Aspenäs, Floby.

"Filialen", Ömans handelsbod, Heden, 1919. Fönstret var inte i första hand ett skyltfönster, men visar att all plats i butiken användes för att exponera varor.

"Vi hade kunder från omgivningen och bönderna kom med sina hästar med åk och band dem här utanför eller i stallet där det fanns plats för 10 hästar. De sålde ägg och smör och köpte annat istället." (Viktor Jacobssons affär, FT 1985)

"Vi fick som barn börja med olika sysslor som att hämta varor vid stationen och packa upp och annat vi kunde klara." (Barn till en handlande, FT 1985)

Stenstorp

Stenstorp är en gammal tings- och marknadsplats och dess läge mitt emellan Skövde och Falköping var lämpligt för att bygga en järnvägsstation. Den kom att ligga i närheten av prästgården.

De första byggnaderna som uppfördes kring stationen var, som i de flesta andra stations-samhällen, spannmålsmagasin och affärsbyggnader som även inrymde bostäder.

En av de första handmännen i Stenstorp var John Eriksson som startade sin diversehandel intill stationen. Mittemot stationshuset fanns tidigt ytterligare en diversehandel, i fastigheten Sölvesborg. Den drevs av handlanden S. J. Palmqvist.

Då de smalspåriga banorna till Hjo och Skara öppnades 1873-74 blev tillväxten i samhället allt livligare. Mellan åren 1859 och 1873 byggdes endast 2-3 nya hus, men under den följande perioden fram till sekelskiftet byggdes sammanlagt ett 50-tal byggnader.

Bokhandeln i Stenstorp. Där var även postkontoret var inrymt 1879-1896.

I Skaraborgs läns adresskalender från 1903 fanns följande handlande i Stenstorp angivna:

"A. J. Andersson, charkuteri, glas- och bleckkärl, Aug. Bergström, järnkr. o. div., Amelie Billqvist mfkr., J Blomgren agent.-aff., And. Dahlstrand, kreatur, Axel & Th Dimberg, läder, F. Ekblad skodon, G A Holmberg, div., Sven Gustafsson ved o kreatur, Adolf Karlsson, modev. o div., Fritz Karlsson, kreatur, Lars Laurén, böcker och papper, G. Larsson, frukt m m, A L Rydström spml, järnkro div., Herman Svensson spml, foder o gödningsämnen."

I adresskalendern från 1880 omnämns endast 2 handlande, vilket visar utvecklingen under slutet av förra seklet.

Adolf Karlssons Speceri- och Diversehandel, Alfhem, Stenstorp, 1904. Utanför affären ses den då så vanliga reklamen för Pellerins margarin och "Det bästa hvetemjölet" från Malmö stora Walskvarn.

Handelsmannen Adolf Karlsson
och hans hustru Amalia, 1914.

Diversehandel, omkr 1915. Bakom disken står handelsmannen själv och väger upp, kanske kan det vara kaffeböner på taffelvågen med vikter. Till vänster på bilden ses reklam för bl.a. Liljeholmens stearinljus, Nässjö jäst och Guld Cacao. På disken ligger osten med en snusburk ovanpå! I hyllorna bakom disken ses det karaktäristiska sortimentet med porslinskannor, fat, kartonger och förpackningar av olika slag.

August Bergström drev både spannmåls- och diversehandel under slutet av 1800-talet fram till 1913 då han överlät affärsrörelsen till sin son Axel Bergström. Fadern blev då den förste föreståndaren för den nyöppnade Skaraborgsbankens avdelningskontor i Stenstorp.

Intill Bergströms affär hade under några år August Edelfeldt affärsverksamhet, "Garn- Klädes-, Manufaktur- och Diversehandel". Grannsämjan var tydligen inte den bästa mellan de båda handelsmännen och under en tid sattes ett högt staket upp mellan fastigheterna.

Det var inte ovanligt att handelsmän gjorde konkurs vid tiden kring sekelskiftet. Detta drabbade bl.a. August Edelfeldt. Denne startade då en kemiskt-teknisk fabrik som tillverkade bl.a. olika eau-de-cogner, bläck, blanksvärta, tandmedel samt en del medikamenter av olika slag. "Kloka gubbens giktliniment", "Götiska tanddroppar", "Kinesisk hårfärg" och "Äkta skäggväxtpomada" ingick i produktsortimentet. År 1894 hade A. Edelfeldt 4 anställda som hade 3 maskiner till sin hjälp vid tillverkningen.

Etiketter från Aug. Edelfeldts Tekniska Fabrik, Stenstorp.

AUG. EDELFFELDT'S PATENTERADE TANNDROPPAR

Säljas
här.

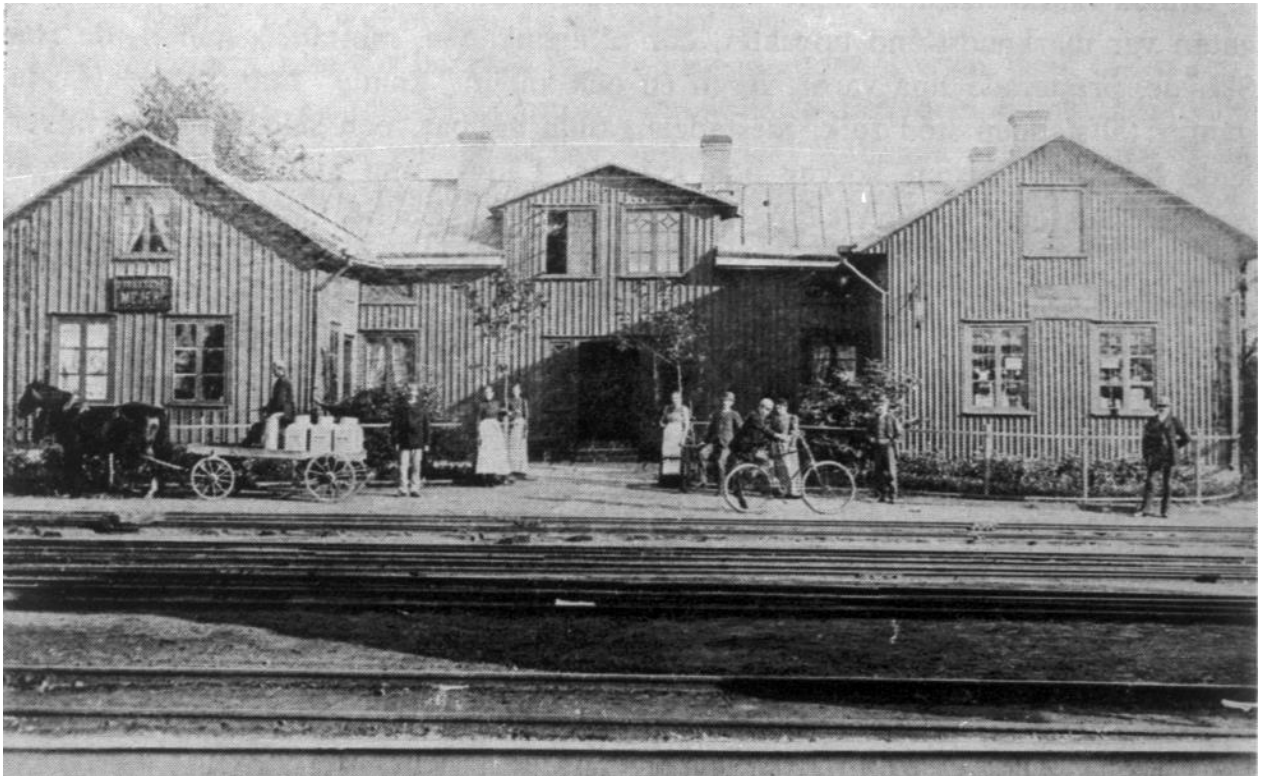
DIPLOME D'HONNEUR
BRUXELLES 1896.

STORA
GULDMEDALJ

SILVER-
MEDALJ.

PRIS PR. FLASKA 60 ÖRE.
Det bästa hittills kända
medel mot tandvärk.
AUG. EDELFFELDT'S TEKNISKA FABRIK, STENSTORP.
Intyg af framstående Läkare och Handelskemisten
Herr Doktor Carl Setterberg medföljer hvarje Flaska.

Handelsfastigheten Lindensborg, Stenstorp, 1894. I högra delen ses Lovisa Lidéns diversehandel. Till vänster är Gustav Daléns mejeri inrymt.

I fastigheten Lidensborg intill järnvägen drev Lovisa Lidén, tillsammans med maken Herman, diversehandel jämte handel med lantmannaprodukter. Enligt fakturorna tillhandahöll man "alla slags specerier, pressjäst och lantmannaprodukter i parti och minut, potatis, potatismjöl, flera sorters ost, ägg och smör, salt och färskt fläsk, levande grisar, gäss m m. Allt till dagens lägsta priser." Herman Lidén handlade även med ved.

August Bergströms diversehandel, Jonsberg, Stenstorp.

Handelsboden

Handelsbodarna bestod förutom själva affärslokalen även av ett litet kontor och packbod, d.v.s ett lagerutrymme. I samma byggnad var även handelsmannens bostad inrymd. Här bodde denne tillsammans med sin familj och kanske fanns det också ett rum för bodbiträdet att hyra. Närheten till affären var näst intill nödvändig eftersom det knappast existerade några fasta öppettider. Var handelsmannen hemma, då var också butiken öppen även om det var tidig morgon eller sen kväll.

En bodbetjänt, eller bodknodd som han också kallades, i sekelskiftets Falköping, berättar att han började arbetet kl. 7 på morgonen och slutade, i bästa fall, vid 20-tiden. Månadslönen uppgick till omkring 20 kronor i månaden och någon övertidsersättning betalades inte.

Ömans diversehandel, Aspenäs, Floby, omkr 1915. Bakom disken Bror, Lisa och Arvid Öman, alla barn till August Öman. Kunder i affären är fru Gerda Bååge samt hembiträderna Elsa Öberg och Svea Simonsson.

Butikslokalen var mörk och fönstren små. Fotogenlampan över disken var den enda ljuskällan som fanns i rummet. Att nästan allt utrymme i lokalen var utnyttjat för att visa varorna bidrog också till att lokalen blev mörk och skum.

På disken stod en del hjälpmedel för själva försäljningen, ställningen för papper till strutar och omslag av vissa varor, snörhållaren och vågen. Några av de mest efterfrågade varorna fanns också framlockade på disken.

Bakom disken fanns öppna hyllor med olika varor. Här fanns porslin och glasartiklar, bleckformar samt många av de vid sekelskiftet nya fabriksförpackade varorna såsom skurpulver, tvål och tvättmedel. Konservburkar med ansjovis, snusburkar, svagdricksflaskor, tapeter och tyger hörde också till varusortimentet.

Olika förpackningar från första delen av 1900-talet. Mazetti Ögonkakao i plåtburk, s.k. merkantilburk. Burktypen blev vanlig på 1870-talet för kex och konfektyrer. Konservburken av bleckplåt är en uppfinning från 1800-talets början, men blev vanlig först mot slutet av 1800-talet. Fram till 1930-talet var ansjovis, kaviar och sill de vanligaste burkkonserverna.

I de många utdragslådorna förvarades mindre saker såsom spik, knappar, hakar och hyskor, torkad frukt och kryddor. Dessa plockades sedan i pappersstrutar till kunden. Under disken fanns stora lådor med mjöl, kaffebönor etc. som fick vägas upp i samband med försäljningen. I taket hängde krorar med yxskaft, sockertoppar, bogträn, korgar, skridskor m m.

Sockertoppen inslagen i papper var en standardförpackning som kom under 1700-talet och fanns kvar till 1940-talet.

En annons från Dahlén och Jakobssons diversehandel i Stenstorp visar vad varusortimentet kunde innehålla:

"Alla slags järnvaror. Emil Gusselields prisbelönta artificiella Gödningsmedel. Svenskt och belgiskt fönsterglas. Symaskiner av Singer och Husqvarna fabrikat. Vidare förde man delikatesser, mjöl, gryn, salt sill, fisk, oljor, alla sorters garn, glas och porslin samt in- och utländska cigarrer, rök- och tuggtobak m m." (Hugo Sköld, 1975)

Interiör från Kooperativa handelsföreningen Stenstorp. Bakom disken står Sixten Gustavsson.

Glasflaskor var långt ifrån standardiserade vid 1900-talets början.

När man steg in i butiken möttes man av en sagolik doftblandning. Från alla de oförpackade varorna såsom, kaffe, fotogen, salt sill, kamfer och kryddor. Därtill kom att de hygieniska kraven inte var så höga. Personalen i affären fick omväxlande väga upp mjöl, hälla upp fotogen för att i nästa stund gräva efter sill i silltunnan eller mäta upp den smetiga såpan. Spottkoppen hade en given plats vid disken. Råttfällor var inte heller en helt ovanlig syn.

Handelsboden var också en samlingspunkt för byn där man träffades och pratade. Pallen att sitta på hade sin givna plats i affären. Det klagades aldrig över köer utan istället blev väntetiden ett utmärkt tillfälle till sociala kontakter. Expedieringen tog tid. Handelsmannen eller bodbiträdet skulle hämta alla varorna. Mjöl eller kaffe skulle vägas och förpackas. Karameller såldes i strut etc. Kunderna fick vanligen kredit och varorna skulle därför noteras i en speciell bok. Den då så vanliga prutningen på priserna tog också den sin tid.

Ölflaska från Bryggeriet Victoria, Falköping, och Vichyflaska med pantentkork från AB Rantens Saft- och Vatten Fabrik, Falköping.

Handelsmannen hade också andra viktiga funktioner i byn eller samhället. Handelsboden var ofta det enda stället där det fanns en telefon. Behövde man skicka bud efter läkare eller någon annan så gick man till handelsboden för att få hjälp med att ringa. I järnvägssamhällena fick järnvägsstationen till att börja med tjäna som poststation, men på andra håll var det handelsboden som fyllde denna så viktiga funktion. Behövde man hjälp med något brev så visste handelsmannen hur man skrev adressen och frankerade. I handelsboden fanns även tidningar som man passade på att läsa medans man väntade på sin tur för att bli expedierad.

Butiksinteriör från Specerihandel i Floby. Tidigare Brynolf Wilanders handelsbod.

"Han /handlanden/ var länge ensam om att hålla sig med telefon. När vi skolbarn kom vägen förbi, kunde det hända att någon från affären stod utanför huset och sa ´ till någon av oss: "Du som bor närmast det eller det stället, skulle du vilja gå dit med den här lappen? Vid bud till läkare, veterinär etc anlidades självklart handlandens telefon." (Artur Larsson, FT 1974)

Handelsmannen var en ansedd person i samhället. Han titulerades vanligen med herr, t.ex. herr Öman, herr Karlsson. Om han var förmögen kunde han istället tilltalas med patron följt av efternamnet. Vid sina handelsresor till storstaden fick han kontakter med nyheter av olika slag som han sedan var först med att lansera i hemtrakten. När det t.ex. blev modernt med ljusa kläder och stråhatt så var handelsmannen först med det nya modet.

"Kom någon och frågade efter farsgubben, sedan denne gjort sig ärende till handelsboden, redogjorde hustrun för hans bortovaro i följande ordalag:

- Ja, han gick till handelsboden för en stund sedan. Skulle väl köpa sig lite tobak eller vad han hade för ärende. Borde ha varit hemma vid det här laget. Men har förstås träffat någon. Och när gubbarna kommer samman, har de så mycket att resonera om. Och så går tiden.

Åter hemma stoppade kära far sin pipa, och medan han sög på den, delgav han familjen en och annan nyhet, som han hört i boden." (Linnar Linnarsson, 1961)

Litteratur och källor

Boken om Vilske: Falköping 1980.

Conradsson, C.: Sillburkar och tvålkartonger, Uddevalla 1977.

Ejdenstam, J. m fl: Bilder ur lanthandelns historia. Västerås 1935.

Hulting, H.: Glimtar från Floby vid sekelskiftet. Stencil.

Kulturens årsbok 1987.

Linnarsson, L.: Om 1800-talets lanthandel. Falbygden 1961.

Saxon, J. L.: I handelsbod på 1870-talet. Stockholm 1932.

Skarborgs läns adresskalender 1880.

Skarborgs läns adresskalender 1903.

Sköld, H.: Boken om Stenstorp. Falköping 1975.

Vägen till din historia - kulturhistorisk beskrivning, Skaraborgs län, Västergötlands Fornminnesförenings Tidskrift 1985.

Falbygdens Hembygds- och Fornminnesförenings Årsskrift: Falbygden.

Uppteckningar och tidningsklipp ur Falbygdens museums arkiv. Samt uppgifter lämnade av Sture Creutz, Floby, Rune Sköld, Stenstorp och Ingemar Bogren, Gökhem.

Foto: Falbygdens museums bildarkiv samt Stenstorps hembygdsarkiv.